

Noi și statul

Mihnea Gheorghiu

În faimosul său *Contract social*, J. J. Rousseau proclamase că „numai forța Statului asigură libertatea membrilor săi”. Întrebarea seculară a rămas însă : ce fel de Stat și ce fel de libertate ?

Știința politică este, prin excelență, sau în primul rînd, studiul puterii. Lucrările de știință politică, originale, viguroase și bine scrise sînt relativ puține la număr. Teoria clasică despre putere a fundamentat opere moderne numeroase, dar coeficientul lor de durată, de aplicabilitate pe termen lung, a rămas destul de redus, din cauza mutației permanente produse în sinul structurilor sociale la care erau chemate să se aplice.

Referindu-ne, de exemplu, la teoria statului, — statul care aparține clasei economice dominante, așa cum am învățat cu toții — vedem că se avansează destul de anevoie și în această direcție, fiindcă problema claselor și problema democrației, inseparabile de analiza noilor suprastructuri, nu se mai enunță și nici nu se mai pot rezolva în conformitate deplină cu vechile teorii cunoscute, fără a lua în considerație, ca o absolută necesitate, amendarea lor de pe poziții creatoare, în raport cu realitățile istorice impuse de viață.

Statul, în viziunea liberală pluralistă, susținută, între alți politologi, de italianul Giovanni Sartori (în *Teoria democrației*), de americanul Robert Dahl și de francezul Raymond Aron, se prezintă ca „un fel de oglindă a societății, un teren neutru, imparțial, deschis tuturor vînturilor, tuturor forțelor”. Respingînd această teorie, în lucrarea sa *Statul în societatea capitalistă, analiză a sistemului puterii occidentale*, Ralph Miliband demonstrează că, de după paravanul „democrației” clasei posedante, statul (fie chiar controlat tehnic de „managers” — cum afirmă Burnham, sau Galbraith), rămîne în fond sub controlul celor bogați, care asigură și pregătesc deciziile tehnocraților, în interesul lor. Pentru acest motiv, alegerile „libere” care adună periodic cetățenii la urne, nu reușesc totdeauna să impună o reală democrație și de aceea asistăm la variații extreme ale poziției alegătorilor față de electori, la starea permanentă de nemulțumire a opiniei publice, care infirmă periodic echipele politice aflate la putere în așa-zisa lor „liberă competiție”. Această competiție și această libertate — dealtminteri pur teoretice — este pusă astăzi sub semnul întrebării de științele politice contemporane, care consideră, ca Miliband și alții, că nu exprimă decît trucuri produse în „fabrica de consimțămînt” a celor pe care Gramsci îi numise cîndva „experți în legitimarea nedreptății”.

Un nou tip de stat, diferit de celelalte, este statul socialist care, la rîndul său, îmbracă forme diferite de la unul la altul din cele cunoscute, funcție de condițiile istorice concrete ale dezvoltării fiecărei țări, de particularitățile raporturilor dintre forțele sociale și de clasă, de nivelul dezvoltării economice în etapa dată, de relațiile internaționale și desigur de specificul fiecărei națiuni socialiste, al fiecărei republici, populare, sau socialiste, sau federative-socialiste, luate în parte, chiar dacă esența acestor state este aceeași: puterea politică aparține clasei muncitoare și aliaților ei. Între conținutul și formele statului socialist există o legătură strînsă și nuanțată, o legătură dialectică. În această privință, e bine să medităm la celebra cugetare a lui Pascal: „statele ar pieri, dacă n-ar adapta adesea legile la necesitate”.

Pe drumul acesta, al relației dintre lege și viață, dintre libertate și necesitate și, în sfîrșit, dintre Stat și cetățenii săi, istoria contemporană a semănat un număr suficient de exemple pe studiul cărora se întemeiază și analiza particularităților statului socialist, făcută în multe lucrări de politologie, analiză realistă, sau sceptică, sau utopică, dar care nu poate în ansamblu să evite a remarcă adevărul că este forma superioară de stat a secolului nostru.

Statul nostru își manifestă identitatea sa în toate domeniile de activitate. În lucrările noastre științifice dedicate bilanțului celor trei decenii parcurse de societatea românească după Eliberare, se poate urmări cu suficientă claritate drumul pe care l-am străbătut, — surmontînd criza de creștere și adaptare, cu erorile ei inerente, cunoscute, — tradus în efortul țării, încununat de succes, pentru ameliorarea gestiunii, a productivității și a nivelului de viață real, în pace și la adăpost de inflația, recesiunea și șomajul care fac ravagii în viața cetățenilor altor state.

Tînăra generație de cetățeni, adică începînd cu aceia născuți în anul Eliberării și terminînd cu cei care au împlinit recent cei 18 ani obligatorii pentru dreptul de vot, bărbați și femei, consideră proprietatea și relațiile de producție socialiste ca un dat natural în practica vieții lor cotidiene și în structurile lor mentale. Conform statisticii demografice, ei reprezintă procentul majoritar al populației. Tînăr ca și ei, statul nostru socialist face parte din propria lor existență publică și particulară.

Experiența tinerilor din alte țări, speranța și dezamăgirile lor în contactul cu formele de guvernămînt exterioare socialismului, le sînt străine. Le cunosc din cărți, din auzite, sau dintr-o vizită turistică.

Unii dintre noi au observat cu cită fervoare și elocință se manifestă în public tineretul din cele mai multe țări industrializate și dezvoltate, denunțînd uneori de pe poziții larg marxiste „alienarea omului în societatea capitalistă”. Opțiunile lor socialiste urcă procentual, în chip vertiginos, la ultimele alegeri din Europa.

Acest punct de vedere se susține cu amploare de numeroși noi autori, în diferitele domenii ale filozofiei, istoriei, sociologiei, antropologiei, științelor politice, psihologiei, sau teoriei economice, încercîndu-se și o reconsiderare utilă a terminologiei marxiste, simultan filozofică și politico-economică, precum o face în lucrarea sa *Alienare. Concepția lui Marx despre om în societatea capitalistă*, Bertell Ollman, profesor de științe politice la Universitatea din New York. Ei converg către ideea că „dacă alienarea este

scindarea naturii umane într-un număr de părți distincte și opuse ei, comunismul poate fi înțeles ca reunificare și prin aceea ca reumanizare”.

Una din treptele posibile spre societatea comunistă este societatea socialistă românească, în care, conform Constituției „întreaga putere aparține poporului, liber și stăpîn pe soarta sa”. Despre caracterul Statului nostru, — organizația care extinzîndu-și autoritatea asupra întregii populații, este instrumentul de bază în construirea societății, — voi da cuvîntul unui politolog român, Ioan Ceterchi, care enunță ideea următoare : „Ținînd seama de caracterul forțelor sociale ale societății socialiste românești, de raporturile lor interne și internaționale și de evoluția acestora, se pot formula următoarele trăsături ale puterii de stat socialiste din România în etapa actuală : puterea de stat are un caracter *muncitoresc* deoarece clasa muncitoare deține rolul conducător în stat ; este o putere *muncitorească-fărănească* pentru că la temelia ei stă alianța dintre clasa muncitoare și țărănimă, ridicată pe o treaptă superioară, ca urmare a generalizării relațiilor socialiste în economie ; este o *putere populară* pentru că aparține poporului, unit prin comunitatea de interese economice, politice și ideologice ale clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, celorlalte categorii sociale, fără deosebire de naționalitate, pe baza căreia s-a făurit unitatea socialistă și coeziunea de nezdruccinat a întregului popor ; are un caracter *suveran, național și unitar* pentru că este exercitată de către poporul însuși, fiind expresia suveranității depline a națiunii noastre socialiste, libere și independente ; are un caracter *internaționalist și antiimperialist* pentru că statul socialist român, stat suveran și independent, face parte din sistemul mondial socialist, din frontul mondial al forțelor sociale anti-imperialiste, democratice și progresiste.” Prin urmare, România este un stat socialist de un tip special, cu particularitățile sale, definite în Programul partidului și transpuse juridic în legile statului. Specificitatea sa se bazează, bineînțeles, pe legile generale ale societății socialiste, care pornesc de la proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție și de schimb, corespunzînd formelor politice și varietății statelor naționale create de istorie. Deci, conținutul său de clasă merge mîna în mîna cu politica sa și cu formele sale proprii de existență.

România a fost totdeauna o țară pașnică, fără apetituri hegemonice, ca unele țări conduse de echipe politice ambițioase și cu tradiționale apucături imperialiste. În țara noastră s-au bucurat de un înalt prestigiu acei economiști, sociologi, istorici, ziariști și oameni politici români și străini, care au predicat, de la catedră, sau în viața publică, idei și sentimente democratice. Aceleași idei și sentimente puteau fi găsite și printre cadrele armatei române.

Refăcînd, cu începere din 1945, structurile statului, în spiritul orînduirii noi, al societății socialiste, noi nu ne-am aflat pe un teren viran și ostil. Să nu uităm că lichidarea puterii moșierimii și burgheziei s-a produs la noi fără vărsare de sînge, cum s-a petrecut în țări cu o reacțiune mai puternică și cu o tradiție democratică mai slabă, dezarmate în fața dictaturii militariste, apoi fasciste.

Într-o recentă lucrare dedicată „vieții și morții unei dictaturi” (Marc Marceau, *Lovitura de la Atena*), autorul, un ziarist, încercînd o analiză lucidă a faptelor cunoscute, ajunge la concluzia că situația politică în zona balcano-adriatică este prin excelență incertă și că acolo „o tornadă

de evenimente riscă totdeauna să-ți ia pe sus democrația ca pe un fragil castel de cărți de joc". În viața statelor din această zonă geografică, a noastră, e drept că am avut multă vreme „tihnă valurilor și a vînturilor” — cum spunea Sadoveanu. Viața și moartea dictaturii regale, apoi a dictaturii fasciste, n-au fost mai puțin decît două asemenea triste exemple. Dar ar fi o profundă eroare științifică să se considere istoricește România dintre cele două războaie mondiale, ca o țară a dictaturilor și fascismului, sau ca un „cap de pod” antidemocratic etc. Democrația burgheză nu trebuie confundată cu fascismul, oricît le-ar conveni unor politologi sectari să-și amestece etichetele, în vederea nu știu căror sofisme. (Așa s-a ajuns, în aceeași perioadă, la blamarea social-democrației, pe care unii o puneau pe același plan de adversitate cu fascismul, dacă nu și mai rău). Aceasta a fost numai o lungă paranteză, totuși necesară, spre a sublinia odată mai mult soliditatea și popularitatea puterii noastre de stat, deoarece tocmai acesta e sensul în care „intervine și modalitatea juridică de influențare a comportamentului uman și de determinare a evoluției sale în direcția obiectiv necesară și conștient urmărită de partidul comunist ca forță politică conducătoare a societății”, precum afirmă știința românească a dreptului.

Democrația legilor statului nostru, concepute și aplicate în spiritul democrației socialiste — în cazul partidului nostru, al eticii și echității socialiste —, a făcut posibilă și necesară modificarea în conținut a comportamentului Statului, a metodelor sale de administrare și conducere, în raport cu toți membrii societății. Comparînd acest *conținut de partid* și aceste forme organizatorice de muncă ale statului actual, cu acelea anterioare ultimelor două Congrese ale partidului, politologii români și străini au putut remarca progresul democrației noastre în lupta patriotică atît împotriva vestigiilor trecutului capitalist, cît și a „ariergărzii” dogmatismului, care simt desigur că trebuie să cedeze în fața voinței unite a poporului, în fața viitorului prevăzut cu claritate în obiectivele fundamentale ale etapei următoare a României socialiste.

Statul e condus prin legi, de către oameni. Acești oameni de stat sînt supuși, în mod democratic, controlului opiniei publice, al societății, și nu se pot constitui într-o categorie aparte, birocratică, avantajată, într-un „aparat” scutit de rigorile legii egale pentru toți. Dimpotrivă, tocmai dinșii sînt obligați — fără nici o excepție, — să fie cetățeni exemplari ai statului, așa cum indică statutul Partidului, pentru toți membrii săi, ca pentru toți membrii societății socialiste.

Politica statului nostru, pe termen lung, este bine cunoscută de toată lumea, fiindcă viitorul țării nu poate fi nici „fabricat” și nici realizat fără participarea conștientă a tuturor. Ea e concepută pe măsura oamenilor, care o fac, efectiv, în folosul oamenilor. Primejdia oricărei tehnocrații este exclusă de însuși principiul umanismului socialist, care dirijează întreaga noastră gîndire socială și politică. Aceasta este și rațiunea accentului puternic ce se pune pe factorul uman, pe factorul conștiință, *ceea ce deosebește esența statului nostru socialist de alte state* și particularitatea programului partidului nostru, față de alte programe de guvernămînt.

Procesul alienării ca fenomen social nu se manifestă, în timp și spațiu, exclusiv ca unul specific orinduirii capitaliste; el se prelungește și evoluează, sub felurite aspecte și cu multiple consecințe și într-o socie-

tate avansată, în care contradicțiile capătă desigur alte forme. Studiind cauzele contradicțiilor ce apar în societatea socialistă și urmărind rezolvarea lor, — inclusiv a noilor aspecte ale alienării ce se pot ivi în cursul dezvoltării societății, — sintem obligați să adaptăm și „spiritul legilor” — cum îl denumea Montesquieu —, al legilor statului socialist, la rolul factorului om în dezvoltarea României. Acest spirit a fost definit în Program, acolo unde se arată că: „În centrul politicii generale a partidului și statului, de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism, se va afla permanent omul — factorul esențial al întregii dezvoltări economico-sociale, — satisfacerea plenară a cerințelor sale de viață în continuă creștere și diversificare, afirmarea neîngrădită a personalității umane”.

Acest program se aplică, cu deosebită luare-aminte și asupra „rolului Statului în societatea socialistă multilateral dezvoltată”, reluind în discuție și clarificând poziții și noțiuni elaborate în experiența conducerii de către partid a societății. *Cele două idei centrale ale Cartei noastre de conduită, în această privință, sînt: perfecționarea centralismului democratic și dezvoltarea democrației socialiste.*

Modalitățile de realizare îmbrățișează mai multe planuri și direcții de acțiune, ca de exemplu: conducerea și munca colectivă (principiu de bază al întregii activități economico-sociale), creșterea rolului consiliilor populare și concomitent cu aceasta, creșterea rolului comitetelor și consiliilor oamenilor muncii, al adunărilor oamenilor muncii, al sindicatelor și al organizațiilor de masă și obștești. S-a avut în vedere de asemenea, în mod expres, perfecționarea activității organelor supreme ale puterii de stat și a consiliului de miniștri, Frontul Unității Socialiste fiind conceput ca un organism politic reprezentativ al coeziunii societății noastre. Pentru ca sensul modern al democrației să-și aple un teren mai fertil în viitorul decît în trecutul apropiat, o sarcină esențială a partidului, a întregii societăți, e constituită de ansamblul măsurilor destinate să asigure creșterea și educarea tinerei generații, schimbul de mîine al celor ce muncesc în conducerea destinelor țării.

Toate aceste frecvente preocupări nu au un caracter fortuit, întîmplător; ele vizează o țintă precisă: stabilirea raporturilor principale, socialiste, dintre noi și stat, dintre societate și membrii săi, așa cum le concepe actualmente socialismul românesc, partidul său comunist, ca exponent al întregii noastre națiuni.